

njega. Zato slovenski narod dosledno odklanja nasladno vsiljivost brezverskega in protislovenskega časopisja, zato odklanja vse take, ki ga širijo, ki ga berejo, se po njem ravna, ki po navodilih teh časopisov dalje delujejo. Moč narodova, ki bo strla ta najnovejši naval, se je vzbudila, in zastoj je bil poizkus, to moč narodu odvzeti.

Zastavimo vso svojo moč!

Ko je bil zadnjič zbor zaupnikov SLS v Celju, so se zaupniki domenili, da je potrebno zastaviti vso svojo moč v ta namen, da se iztrebi časopisje, ki ruši moč slovenskega naroda in da se stori vse za dobro, krščansko, slovensko časopisje. Zdaj v decembru je čas novega dela. V vsakem kraju se je določil, oziroma naprosil poseben stalni voditelj agitacije za dobre časopise. Ta bo zbiral teden za tednom pridne pomočnike, ki si bodo delo razdelili po okoličinah in tako v vsej Sloveniji povzdignili glas:

Naša moč je — močno časopisje!

Že veliki Napoleon, ki je bil mogočen kot nihče v Evropi, je priznaval časopisju moč prave velesile. In mnogi, ki so hoteli svojim načrtom priboriti pot z uma svetlim mečem, so to izvršili potem časopisja. Lani je papež sam povedal pomenljive besede: »Najlažje širimo danes svoje ideje s tiskom. Zato potrebujemo za našo sveto stvar v prvi vrsti dobrega krščanskega časopisja. Za časopisje ne moremo nikdar dovolj storiti, nikdar dovolj žrtvovati!« Tudi slovenski narod je o tem prepričan, da bo po močnem, versko in narodno zavednem časopisju tudi sam močen, veren in naroden ostal.

Na delo za »Slovenskega Gospodarja!«

Veliko tisočev je, ki prejemajo teden za tednom svojo priljubljeno glasilo »Slovenskega Gospodarja«. Komaj ga čakajo. Ko pride, jim je prijetno, kot če pride dober prijatelj k hiši. In res je »Slovenski Gospodar« letos že 60 let zvest in dober prijatelj slovenskega naroda in mu hoče tak tudi še v bodoče ostati! So pa še hiše, kamor »Slovenski Gospodar« še ne prihaja. Ako mu v tako hišo odpre pot dobra beseda, recite jo! Ako mu odpre pot prijateljska podpora, ponudite jo! Največje delo pa boste storili tam, kjer bo »Slovenski Gospodar« zamenjal one vrste časopise, ki se sramuje vere in jezika svojega naroda, še več, ki sami zasramujejo vero in jezik svojega naroda. Čas dela je tu! In nihče ne bo odlašal. Vršili bomo veliko delo, narodu bomo dajali moč, ki bo silnejša kot je strup, ter ga bode izločila, ki bo ohranila slovenski narod, da vrši svoje veliko poslanstvo, ki mu ga je Bog določil.

Slovenski župani v preteklosti.

Pred letošnjimi tečaji Županske zveze v Mariboru.

Županska oblast je med Slovenci že od nekdanj najbolj poljudna in ugledna. Kolikor so imeli naši predniki raznovrstnih oblastnikov tokom stoletij, o katerih nam pričajo listine, so se vendar župani najbolj udomačili in nikjer nista ime in veljavo županova ostali tako stalni, kakor pri Slovencih. Pri županijah gre za starodavno in pristno domačo ustanovo, ki se je nad 1000 let ohranila, dasiravno dandanes nima več tistega pomena, kakor ga je imela nekdanj.

Pot do županov nas vodi preko zadrug, ki so bile osnovne organizacije vsega družabnega življenja pri Jugoslovanih. Zadruga je obsegala več rodbin pod eno streho, združenih po krvnem sorodstvu, ki so imele skupno gospodarstvo. Načelnik zadruga je bil starešina, ki je vodil gospodarstvo, razdeljeval delo in skrbel za vse potrebe zadruharjev. Pa zadrugah ima mnogo naših vasi še danes svoja imena: Matjaševci (Matjaš), Stefanovci (Stefan), Čagona (Čagojca, Čagoj), Žiče (Žitca vas, Žitkova vas). Ravno taka krajevna imena nam dokazujejo veliko oblast, ki jo je imel starešina zadruga ali župan v svoji zadruzi ali naselbini, spricujejo nam pa tudi dejstva, da so se pri nas Slovenci socialne in politične borbe razvile iz razširjene rodbine, t. j. iz zadruga.

Več zadrug je pri naših prednikih tvorilo župo. Višja enota je bila plemenska zveza, ki je obsegala vse ozemlje naseljeno od istega rodu ali plemena. Tem večjim združ-

bam so načelovali župani, ki so se kot voditelji v bojih nazivali vojvode. (Gorazd, Volkun, Pribislav . . .) Taka velika županija je izpričana pred 1000 leti v Radigojevini (Radgoni), kjer je bil tudi utrjen grad. Isto imamo v Dolnji Lendavi v Prekmurju.

Na mesto staroslovenskih velikih županij so v 9. stoletju stopile frankovske grofije, ki so jih upravljali grofi.

O delovanju in oblasti naših velikih in malih županov pred 1200 leti nimamo podrobnih poročil. Vemo to, da je bil župan sodnik med zadrugami in njih posameznimi člani (vmeščanje); »Če je pravičen sodnik«, popoldne je šel vojvoda na Gosposvetsko polje, kjer je stal »sodni stol«. Razen tega je bil župan v poganskih časih tudi svečenik svoje župe, kakor starešina svoje zadruga, ker stari Slovani niso imeli svojih duhovnikov (glej Finžgar: »Pod svobodnim solncem!«) Za časa vojne je župan načeloval župni in plemenski vojski.

Kmečke zvezne države so se pri Slovencih pojavile le posamič in so kmalu propadle. Ideja slovenske države pa je v ljudstvu živel naprej, zato so se tudi nemški vojvode podvržili obredu ustoličenja, da so se mogli pred ljudstvom pokazati kot pravi oblastniki. — Čeravno so se med Slovenci v vedno večji množini naseljevali Nemci (Bavarci), vendar je prirojeno narodno pravo še dolgo ostalo nedotaknjeno. Zato se je tudi dolgo ohranilo slovensko sodišče z župani kot sodniki. Župani-sodniki so bili ali pooblašteni od gosposke, ali pa svobodno voljeni. Izvrševali za svojo sodno oblast s pomočjo prisodnikov (zapriseženih mož), katerih je bilo 5 do 7 ali 12. Ti sodniki so sodili javno pod lipo. Umešeni so bili zelo slovesno. Župani kot sodniki so se ohranili zelo dolgo, ponekod celo v 17. stoletju (še danes pravijo ponekod: grem k »rihtarju« (sodniku).

Slovenci pa so postali vedno bolj odvisni od tuje gosposke. Kmalu so preostali od svobodnega ljudstva le še poedinci, skupine ali posamezne občine, takozvani plemičarji ali svobodnjaki, n. pr. Teharje. Le-te občine so imele svojo samostojno organizacijo z župani na čelu. Teharčani n. pr. so si prosti izvolili svojega župana ali sodnika, ki je opravljal s štirimi starešinami vso občino. Imel je sodstvo v vseh zadevah, razven takih zločinov, ki se kaznujejo s smrtjo, sklepal je v imenu občine pogodbe in jih pečatil s pečatnikom plemičarjev. Plemičarji so smeli svobodno nositi orožje in si zahtevati pravice z mečem ali pred sodiščem. Izven v takih občinah plemičarjev, v katerih se nam kažejo zadnji ostanki kmečke avtonomije, so bili župani v srednjem veku le še sodniki in upravni organi skupin, deloma pa le še vaški predstojniki. Nemška gosposka jih je uporabljala po večini kot gospodarske nadzornike. Za svoje delo in trud so imeli ti župani plačilo v užitku zemljišč, županice. Vaški predstojniki so le izterjavali davščine in izvrševali rubežni in sodili v malenkostnih preprih, razsodbo pa je morala potrditi grajska gosposka. Dostikrat so bili tudi izvrševalci kazni (mejni spori).

Kako se je oddajala županska služba?

Služba navadno ni bila dedna, ampak so župana od časa do časa jemali iz raznih rodbin. Večidel so imeli podložniki pravico izbrati si župana, gosposka pa ga je potrdila. Ponekod je bilo županstvo združeno z lastnikom določenega zemljišča (Pekre pri Mariboru poseben način: posestniki zaporedoma).

Strogo določenega delokroga župani v tej dobi niso imeli, ampak so izvrševali to, kar so jim grajski oskrbniki prepustili prosto po dogovoru ali pa vsled starodavnega običaja. Od množine in važnosti prepuščenih jim pravic je bil odvisen tudi socialen ugled in vpliv županov: Kot gospodarski uradniki so morali župani izpovedati o dajstvih posestnikov svoje vasi in sami od njih pobirati davščine, napovedovati tlako in skrbeti, da so jo podložniki opravliali. Dalje so morali župani, če ni bilo v vasi drugih podložnikov, prenašati do sosednjega župana oskrbnikova pisma, kar je bilo za čas turških vpadov velike važnosti. (»Turški glas.«) Sodna oblast se je županom tem bolj omejevala, čim bolj jo zasledujemo naprej v novi vek. Imeli so sodne zbornice (vsaj enkrat v letu), naznanjali so sodnijske zločince. V večini slučajev pa jim je bilo prepuščeno le gozdno in poljsko sodstvo, med tem, ko so si krvno sodstvo pridržali grajski oskrbniki.

Verjetno je, da so po kmečkih uporih koncem 15. in v prvi polovici naslednjega stoletja strožje pazili na podložne kmete, kakor tudi na župane, katerim so sodno ob-

»Ali je kedaj bilo drugače?« je odgovoril Magva. »Moje ljudstvo je vedno imenoval svoje drage otroke.«

Čeprav je Delavar vedel, da Magva ne trdi pravega, je pokimal z glavo in rekel:

»Tomahavki vaših vojščakov so bili zelo rdeči pred kratkim.«

»Res je tako, zdaj pa so skrhani in se svetijo. Angleži so mrtvi in Delavari so naši sosedje.«

Delavar je vljudo zamahnil z roko in molčal. Magva pa je poprijel namigavanje gostiteljevo na klanje v fortu Viljem-Henrik in je rekel:

»Ali moja ujetnica bratom dela preglavico?«

»Dobrodošla nam je.«

»Pot med Delavari in Huronci je kratka in odprta. Ako vam je v nadlego, se lahko vrne k mojim ženam.«

»Nam je dobrodošla!« je s poudarkom ponovil delavarski poglavar.

Magva je mislil, da se bo z lahkoto zopet polastil Kore, a ta odgovor ga je zmedel. Pokazal pa ni, da mu je izpodletelo, ampak je po kratkem premolku hladno nadaljeval:

»Ali niso tuji mokasini prišli v gozdove? Ali moji bratje niso opazili sledi belokožcev?«

Zviti Delavar se je delal, kakor da bi šlo za Francoze, in je odgovoril:

»Moj kanadski oče naj le pride. Njegovi otroci so pripravljeni, da ga sprejmo.«

Ako pride veliki poglavar, pride kadit pipo miru. Tudi Huronci ga bodo sprejeli z veseljem. Angleži pa imajo dolge roke in dolge noge, ki se ne utrudijo.«

»Delavarov ne bodo našli speh.«

»Dobro«, je rekel Magva ter še enkrat preobrnil svoj načrt, ko je videl, da previdnemu nasprotniku ne pride do

last omejili in si je tudi od tedaj zemljiška gosposka prilastila imenovanje, oziroma potrjenje od srenje voljenih županov, njih sodno in upravno oblast pa zelo omejila. Najdalje pa se je županska oblast v starem obsegu ohranila pri beneških Slovencih (do leta 1840). Na Kranjskem je prenehala stara županska ustava okoli leta 1500, na Štajerskem pozneje in še pozneje na Koroškem.

In potem je prišla nova zakonodaja, ki je, sicer vpoštevajoč udomačeno pravo v obliki, župane napravila pred vsem za uradnike, pustila jim pa res tudi še nekatere pravice, ki pa niso niti senca pravic nekdanjih županov. Toda še slabša bo stvar po novem občinskem zakonu, ki se nam obeta. Slovenski župani s svojo tisočletno zgodovino svobode bodo postali po novem občinskem zakonu le še uradniki, vezani vselej in povsod le na stroge predpise zakonov, uredb, odredb in odlokov.

Državna politika.

V NAŠI DRŽAVI.

Volitve v oblastno skupščino bodo razpisane. Tako so se glasila poročila ves pretekli teden. Nekateri so že vedeli povedati, da bodo te volitve dne 23. januarja. Naenkrat se jim zelo mudi. O tem je poseben članek, ki ga naj vsak prebere!

Radikali in radičevci imajo prav slab zakon med seboj sklenjen. Vedno se prepirajo, vedno bolj kažejo, da ne spadajo skupaj in se že pripravljajo, kako bodo pred narodom opravili ločitev dosedanje zveze. Radič je šel v svoje politično najbolj ogrožene kraje, tudi v Mursko Sobotu, pa jo je povsod prav klaverno odkuril, ker mu povsod gori pod nogami in njegova beseda ne more več pogasiti ognjevitiga ogorčenja, s katerim se ljudstvo obrača proti njemu.

Centralna uprava države. Vsaka država mora imeti upravo, ki vodi državne posle. Dosedanja naša uprava je zelo slabo poslovala, posebno če pogledamo v Beograd v razne urade, kjer leži na tisoče nerešenih prošanj in vlog. Delokrogi raznih uradov in ministrstev so se križali, da ministri sami niso vedeli, kdo ima v tej, kdo v drugi zadevi odločiti. Ureditev te zadeve je velikanske važnosti. Kajti, če bodo še nadalje vsako malenkost reševali ministri, še nadalje kralj podpisoval vsak osebni odlok, tedaj bomo čakali na rešitve raznih vlog ne le mesece, ampak leta, kar se že zdaj dogaja. Naša dosedanja uprava je podobna kmetu, ki je na desetih različnih njivah oral, a hotel sam imeti vse vaje v svojih rokah, pa jih je podaljšal do svojega doma in cukal na nje, pa ni šlo oranje na nobeni njivi izpod rok. Naši poslanci so zato zahtevali, da mora vlada: 1. predložiti načrt, kako si to ureditev zamišlja, 2. dati čim večjo odločevalno moč samoupravnim ustanovam, in 3. pa mora pustiti poslanca, da po posebnem odboru nadzirajo državno upravo. Te zahteve, ki branijo pravice ljudstva, so vzbudile pri Srbih in Hrvatih veliko pozornost in uroševanje.

V DRUGIH DRŽAVAH.

Italijani so slabiči. V Italiji je velikanska večina Italijanov, malo Nemcev v tirolskem delu, pa niti en milijon Slovanov. A kako so Italijani slabiči in boječi ljudje, kaže njihovo nasilje nad Slovenci. Te dni so jim prepovedali vsa prosvetna društva, kjer so prihajali Slovenci skupaj, da so se izobraževali, gojili svoj jezik, svojo pesem. Ej, Italijani, ni vas zastoj strah! — Pa ne le Slovanov, tudi drug drugega se zelo boji! Mussolini se je zavaroval s tem, da zadene vsakega, ki ga napade, smrtna kazen. Vsem nasprotnim poslancem je vzel poslansko čast in moč in jih je dal zapreti v ječe. Ta sila bo še enkrat rodila odpor, ki bo zrušil celo državo.

Rusija in Turčija sta sklenili vojaško pogodbo, da bo za slučaj, če Italija res napade Turčijo, prihitela Rusija z vso svojo silo Turčiji na pomoč. To pa bo za Italijo precej trd oreh in Mussolini ima še preslabe zobe, da bi ga strl.

Madžarske volitve so znane, so precej podobne našim doli po južni Srbiji. Tista stranka, ki vlada, že naprej izračuna, koliko potrebuje glasov v posameznem kraju, pa jih toliko dobi, če jo kdo voli ali ne. Pri nas pa si kaj takega le še ne dopustimo in bomo branili pravico svobodnih volitev kot svojo staro pravdo.

vsi pa so se zvedavo ozirali proti veliki koči sredi vasi, kakor bi se v njej skrivalo nekaj, kar je nase obračalo njih pozornost.

Naenkrat pa se je na koncu skalne ravnice, na kateri je stala vas, prikazala tuja moška postava, ki se je jasno črtala na rdečkastem jutranjem nebu. Ko so ga ugledali Delavari, je v znamenje miroljubnosti dvignil roko proti nebu, potem pa jo je položil na prsi. Vaščani so mu z istimi znamenji naznanili svoje prijateljstvo ter mu namignili, kaj pride bliže.

Ko se je bližal, ni bilo slišati drugega kot žvenkljanje srebrnih okraskov, ki jih je nosil na rokah in okrog vratu, in zvončkov, ki so krasili njegove mokasine od jelenove kože. Može je mimogrede vljudo pozdravljaj. Ustavil se je tam, kjer so bili zbrani odlični poglavarji. Zdaj so Delavari spoznali v tujcu huronskega poglavarja Magvo, Zvitega lisjaka.

Sprejeli so ga molče in z dostojanstveno resnobo. Starešina pa ga je pozdravil z besedami:

»Dobrodošel, hrabri Huronec. Ali bi hotel s svojimi brati jesti sukatuš (koruzna jed)?«

»Hočem!« je odgovoril Magva in važno sklonil glavo.

Delavarski poglavar je iztegnil roko in Magvo prijel s pestjo v znamenju prijateljstva. Potem ga je povabil, naj stopi v njegovo kočjo in z njim deli zajtrk. Spremljana od starejših vojščakov sta moža stopila v bližnjo kočjo.

Ko so se bili najedli, so ženske pospravile ostanke, Magva in delavarski poglavar pa sta se pripravljala, da bi v besednem boju izvalila drug drugemu nakane z zvijačo in prekanostjo.

»Ali se je obraz mojega velikega kanadskega očeta zopet obrnil proti Huroncem?« je vprašal delavarski govornik.

živega. »Prinesel sem darila za brate. Delavarom se je zdelo prav, da niso krenili na bojno pot, a njih prijatelji niso pozabili, kje je njih bivališče.«

Zvijačni gost se je dvignil in razprostrl svoja darila pred pohlepni gostitelji. Po večini je bilo to malovredno lepotiche, ki so ga bili Huronci v fortu odvzeli poklanjam ženam. Magva je znal vse spretno in preudarno razdeliti. Resni in oprezní Delavari so naenkrat postali prijazni. Posebno gostitelj je zadovoljno pregledoval svoj delež in je rekel:

»Moj brat je moder poglavar. Dobrodošel!«

»Huronci ljubijo Delavare kot svoje brate«, je odgovoril Magva. »Zakaj bi jih ne? Ali ne barva isto solnce njih kože? Ali ne bodo po smrti lovili v istih gozdovih? Rdečkožci bi se morali združiti in pazno oko obračati na bledolčnike. — Ali moj brat ni opazil ogleduhov v gozdovih?«

Gostitelj je postal mehek in je živahno odgovoril:

»Tuje mokasine smo zasledili okrog našega tabora. Prav do naših koč so prišli.«

»Ali je moj brat prebral pse?«

»Ne. Tujec je pri Delavarih vedno dobrodošel.«

»Tujec že, ne pa ogleduh.«

»Ali Angleži ženske rabijo za ogleduhe? Ali ni rekel huronski poglavar, da je ženske ujel v boju?«

»Tako je. Pa vendar so Angleži razposlali ogleduhe. Prišli so v moje kože, a niso našli nikogar, ki bi jih bil prijazen sprejel. Potem pa so šli k Delavarom, rekoč: Delavari so naši prijatelji, ker so se obrnili od svojega kanadskega očeta.«

(Dalje prihodnjič.)